

KLASİK TÜRK ŞİİRİNİN BATIYA BAKAN YÜZÜ: İNGİLİZCE YAZILMIŞ TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİLERİNDE KLASİK ŞİİR ÖRNEKLERİ*

The West Face of Classical Turkish Poetry: Classical Poetry Examples in Turkish Poetry Anthologies Written in English

Özlem BATĞI AKMAN**

Gazi Türkiyat, Bahar 2021/28: 59-73, DOI: 10.34189/gtd.28.004

Öz: Antolojiler genellikle aynı türden eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş kaynaklardır. Klasik Türk Edebiyatı sahası içerisinde seçme şiirler “toplanıp biriktirilmiş” anlamına gelen ve mecmua adı verilen defterlerde toplanmıştır. Bu türdeki eserlerin edebiyatımızdaki bilinen ilk örneği Ömer Bin Mezdî’in Mecmuatü’n-Nezâir isimli eseridir. Mecmua geleneği Câmi’ü’n-Nezâ’ir, Mecma’u’n-Nezâ’ir ve Peroâne Bey Mecmûası gibi örneklerle devam etmiştir. 19. yüzyıla kadar devam eden gelenek yerini antolojilere bırakmıştır. Antolojilerin gelişimi 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra hız kazanmış, bu türde birçok eser meydana getirilmiştir. Türk edebiyatı mahsullerini içeren sadece Türkçe değil, İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi dillerde de antolojiler derlenmiştir. İngilizce yazılan ve kapsamlı bir şiir tarihi olsa da bir yönüyle antoloji özelliği taşıyan Gibb’in A History of Ottoman Poetry’si çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Çalışmada, İngilizce derlenen Türk şiiri antolojileri tespit edilmiş, bunların tertip hususiyetleri ele alınmıştır. Antolojiler, içerdikleri şairler, şiirler ve şiirlerin çevirileri bakımından değerlendirilerek karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Şiir seçimlerinin araştırmacılar tarafından hangi kısıtlara göre yapıldığı irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antoloji, Mecmua, Osmanlı Şiiri, E.J.W. Gibb, Kemal Sılay, Mevlüt Ceylan, Walter G. Andrews

Abstract: Anthologies are sources created by collecting works of the same genre. Selected poems within the range of Classical Turkish Literature are collected in books called mecmua which meaning is “collected and accumulated”. The first example of this type of work is Ömer Bin Mezdî’s work named Mecmuatü’n-Nezâir. And this tradition continued with examples such as Câmi’ü’n-Nezâ’ir, Mecma’u’n-Nezâ’ir and Peroâne Bey Mecmûası. The tradition, which continued until the 19th century, left its place in anthologies. The development of anthologies gained speed after the second half of the 19th century, and many works of this genre were created. Anthologies including Turkish literature products are compiled not only in Turkish but also in languages such as English, French and German. Gibb’s A History of Ottoman Poetry was one of the most important sources of this study. Although this work, written in English, is a comprehensive history of poetry, it has an anthology feature in one aspect. In this study, Turkish poetry anthologies which compiled in English were determined, and their composition characteristics were examined. A comparative study has been conducted by evaluating anthologies in terms of the poets, poems and translations they contain. The criteria for choosing poetry were examined.

Keywords: Anthology, Magazine, Ottoman Poetry, E.J.W. Gibb, Kemal Sılay, Mevlüt Ceylan, Walter G. Andrews.

* Çalışma, 2016 yılında Madrid’de “1st International Scientific Researches Congress Humanity and Social Sciences” isimli toplantıda sunulmuş “İngilizce Yazılmış Osmanlı Şiiri Antolojileri” başlıklı bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş hâlidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Siirt / TÜRKİYE. ozlem.batgi@siirt.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0042-4714. Gönderim tarihi: 29.01.2021 / Kabul tarihi: 09.05.2021

GİRİŞ

Yunanca anthos yani çiçek ve legein yani toplamak, derlemek, seçmek anlamlarına gelen sözcüklerin bileşđi olan antoloji kelimesi dilimize Fransızcadan girmiştir. Antoloji “yazınsal ürünlerden güzel parçalar seçilerek oluşturulan ve türlü yöntemlere göre düzenlenen yapıt” anlamına gelmektedir (Püsküllüoğlu 2001: 46). Kelime, Türk Dil Kurumunun Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğünde “Şairlerin, yazarların, bestecilerin eserlerinden alınmış seçme parçalardan oluşan kitap, seçki, güldeste” şeklinde tanımlanmıştır. Kelimenin eş anlamlısı seçkidir, aynı anlamda güldeste de kullanılır. Daha çok edebî türlerden seçkileri içeren antolojiler içerdikleri metne göre farklılıklar arz edebilmektedirler. Şiir, düz yazı, resim, müzik gibi farklı pek çok sanat dalında antolojiler oluşturulmuştur. Edebiyatımızda daha çok 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaygınlık kazanan antoloji, aslında mecmua geleneğinin bir devamı niteliğindedir. Klasik dönem eserleri olarak bilinen mecmualar derleniş amaçları ve şekilleri bakımından antolojilerle neredeyse aynı işlevi görmekte idiler. Klasik Türk Edebiyatı dairesi içerisinde ilk örneklerini 15. yüzyılda görmeye başladığımız mecmualar tıpkı antolojiler gibi derleyeninin şiir tercihleriyle birlikte şiir zevkine, kültür seviyesine, hitap ettiği kültürel çevreye dair birçok farklı içerik sunmaktadır. Bu tür eserler edebiyat tarihine pek çok alanda kaynaklık etmekte ve malzeme sunmaktadır.

Sayırsız sanatkârın yetiştiği ve çok sayıda eserin ortaya konduğu 600 yıllık klasik Türk edebiyatı geleneği; geniş hayal dünyası, mazmunları, bıkı-i manâları, sesi, barındırdığı kültürel unsurları gibi birçok açıdan dikkate değer bir gelenektir.

Malzemesi, anlam dünyası bu kadar zengin olan bir edebiyata Batının bakışı nasıldır sorusu ve Gibb’in *Osmanlı Şiir Tarihi (The History of Ottoman Poetry)* bu çalışmaya yönelmemize sebep olmuştur. Gibb’in altı kitaptan oluşan eseri her ne kadar bir şiir tarihi olsa da son kitabı ile bir antolojiyi ihtiva etmektedir. Batılı bir araştırmacının Osmanlı’nın şiir tarihini yazarken nelerden söz ettiği hususu bizi merakla Osmanlı şiirlerinden bir antoloji hazırlarken hangi şairleri ve şiirleri neden seçtiği hususuna sevk etmiştir. Ardından incelediğimiz İngilizce yazılmış Türk şiiri antolojileri de bu makalenin temel konusunu oluşturmuştur. Kimisi Batı üniversitelerinde klasik şiiri dersleri, kimi tamamen kişisel zevk için İngilizce derlenen ve çalışmamıza kaynaklık eden dört antoloji belirlenmiştir: *101 Poems by 101 Poets-An Anthology of Turkish Poetry*, *An Anthology of Turkish Literature*, *Ottoman Lyric Poetry-An Anthology*, *A History of Ottoman Poetry*. İncelediğimiz antolojilerin tamamı Klasik Türk şiiri mahsullerini içerse de *Ottoman Lyric Poetry-An Anthology* ve *A History of Ottoman Poetry* isimli eserler tamamıyla Osmanlı şiiri antolojisi olarak düzenlenmiştir.

ANTOLOJİLERİN DERLENİŞ HUSUSİYETLERİ

1. Mevlüt Ceylan, *101 Poems by 101 Poets - An Anthology of Turkish Poetry*

Mevlüt Ceylan tarafından derlenen *101 Poems By 101 Poets-An Anthology of Turkish Poetry* isimli antolojiyi çalışmaya kaynaklık eden diğer antolojilerden ayıran en belirgin özellik kısa bir girişle neden bu seçkiyi yaptığını ifade etmesi ve seçtiği şiirlerin çevirileri ile eserini tamamlaması olabilir. Ceylan, antoloji derleme çalışmasının 1980'lerden beri devam ettiğini, derlemenin ancak 1996 yılında tamamlandığını belirtir, şair ve şiir seçimi ile ilgili hususları antolojinin giriş kısmında anlatır: “Şairleri ve şiirleri seçmek oldukça zordu. Seçtiğim şiirler şairlerin en iyi şiirleri değil fakat ben her bir şiirin hayal gücümüze yol gösteren ışıklar olduğunu düşünüyorum. Okuyucular bilmelidir ki bu seçki tamamen kişiseldir ve seçkimden de anlaşılacağı gibi farklı ekollere mensup şairlere karşı adil olmak için elimden gelenin en iyisini yaptım” (Ceylan 1996: 7).

Ceylan antolojisini şiir geleneklerine göre ve tarihsel olarak “Divan Poetry (Divan Şiiri), Mystic Poetry (Tasaavufi Şiir), Folk Poetry (Halk Şiiri), Poetry of Transition (Geçiş Dönemi Şiiri) ve Modern Poetry (Modern Şiir)” başlıklarından oluşan bölümler hâlinde derlemiştir. En hacimli bölüm kendi tanımlamasıyla modern dönem şiirlerinin yer aldığı son bölümdür.

Antolojide şairlerin sadece doğum ve ölüm tarihleri bilgisi bulunmakta ve şiir dizilimleri bölümler içinde kronolojik bir sıra ile yer almaktadır. Dikkat çeken bir başka husus şiirlerin çevirilerinin birbirinden farklı araştırmacılar tarafından yapılmış olmasıdır. Örneğin divan şiiri bölümünde yer alan Fuzûlî, Bâkî, Nefî, Nedîm ve Şeyh Gâlib’in gazelleri John R. Walsh tarafından çevrilmiştir. Antolojide yer alan diğer şiirler ise Nermin Menemencioğlu, Feyyaz Kayacan Fergar, Talat Sait Halman, Richard McKane, Ruth Christie, Mevlut Ceylan, Suat Karantay, Oruç Aruoba, Saliha Paker, Roger Finch, Bernard Lewis ve Murat Nemet-Nejat tarafından İngilizceye aktarılmıştır.

Her şairden tek bir şiir seçen Ceylan’ın derlemesinde yer alan şiir tercümelerinde kafiyeli ve redifli söyleyişe dikkat edilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Antoloji yalnızca şiir örneklerini içermektedir.

2. E.J. Wilkinson Gibb, *A History of Ottoman Poetry*

Gibb’in *A History of Ottoman Poetry*’sinin antoloji özelliği gösteren ve çalışmamıza konu olan bölümüne aldığı şiirlerde, yazarın nesre çevirme ya da şerhe dayalı serbest çeviri yöntemine itibar etmeyip, dış yapı (vezin, kafiye, vurgu) ve anlamı koruyarak manzum metin çevirisi yaptığını Mine Mengi’nin konu üzerine yazdığı detaylı makalesinden öğreniyoruz (Mengi 1999).

Gibb antoloji olarak düzenlediği Osmanlı Şiir Tarihi'nin altıncı kitabını, ilk beş kitapta yer alan çeviri şiirlerin orijinallerini Arap harfleriyle vererek oluşturmuştur.¹ Eser içinde İngilizce çevirileri yer alan şiirlerle alakalı Gibb'in çeşitli yorumları yer almaktadır. Bu durum eserin bir edebiyat tarihi olarak düzenlenmesi ile alakalı olsa da şiir seçkileri ile ilgilenenlere kıymetli bilgiler sunmasıyla da ilgilidir. Örneğin Fuzûlî'den gazelleri sıralamadan önce Fuzûlî'nin tarzı ile alakalı yapılan bir yorum okuyucuya şairin sanatı ve söyleyiş ile alakalı ipucu vermektedir: "Sıradaki gazeller Fuzûlî Divanı'ndan alınmıştır. Okuyucu ses ve ahengin önceki şairlerden ne kadar farklı ve muhtelif beyitler arasındaki ilginin geleneksel tarzda olan gazellerden farklı olarak ne kadar yakın olduğunu gözlemleyecektir" (Gibb 1904: 91).

3. Kemal Sılay, An Anthology of Turkish Literature

Washington Üniversitesinde İngilizce çeviri ile Türk edebiyatı dersi verdiği sıralarda böyle bir antoloji hazırlama fikri doğduğunu ifade eden Kemal Sılay, kitabının önsözünde, eserini Türk edebiyatının farklı dönemlerine ait pek çok şiir örneğini öğrencilerine sunmak amacıyla yazdığını belirtir (Sılay 1996: xix).

Antoloji sadece bir şiir seçkisi değil aynı zamanda Türk tarihi incelemesi niteliğindedir de. Türk edebiyatının gelenekleri hakkında bilimsel makaleler sunan eser minyatür, resim, illüstrasyon ve şiirlerin Arap harfli örneklerinin verilmesiyle özellikle Amerika'daki öğrencilerin pek çoğunun uzak oldukları kültüre tanınmasına olanak sağlamıştır.

Sılay'ın seçkinde yer alan metin çevirileri Kemal Sılay, Talat Sait Halman, İlhan Başgöz, Bernard Lewis, Nilüfer Mizanoğlu Reddy, Murat Yagan, Diane Wilson, Faruk Sümer, Ahmet E. Uysal, Warren S. Walker, Sherry Smith-Williams gibi farklı pek çok araştırmacı tarafından yapılmış ve şiirlere metnin bağlamından hareketle anlamla ilintili başlıklar verilmiştir.

Antolojide kronolojik sıralama tercih edilmiştir.

Antoloji Yunus Emre ve Divan şairlerinden başlayarak Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Nasreddin Hoca, Tanzimat dönemi sanatkarları, Servet-i Fünûn şair ve yazarları, Nazım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yaşar Kemal, Hilmi Yavuz, Latife Tekin ve Orhan Pamuk'a kadar pek çok isimden metin örnekleri içermektedir. Orhun yazıtlarından başlayan örnek metinler Kutadgu Bilig ile devam etmiş ve Orhan Pamuk ile son bulmuştur. Antoloji hem şiir hem de düzyazı formunda karışık örnekler içermektedir.

¹ Eserin çevirisini yapan Ali Çavuşoğlu şiirleri metin içinde Latin harflerine aktarılmış olarak verdiği için ayrıca antolojiyi yayımlamamıştır.

Eserde gazel, kaside, murabba, mesnevi, öykü, roman gibi pek çok farklı türden örnekler bulunmaktadır. Osmanlı şairlerinin en çok da meşhur şiirleri seçkide kendine yer bulmuştur.

Antolojinin Türk edebiyatının tam ve eksiksiz bir antolojisi olduğu iddiasını gütmeyi beliren Silay (Silay 1996: xx) bir kaynakça ve eserde yer alan şairlerin ve yazarların kısa biyografileri ile eserini tamamlamıştır.

4. Walter G. Andrews, Najaat Black, Mehmet Kalpaklı, Ottoman Lyric Poetry-An Anthology

Osmanlı Şiir Antolojisi, Walter G. Andrews, Najaat Black ve Mehmet Kalpaklı tarafından derlenmiş ve Washington Üniversitesinde basılmıştır. Walter kitabın genişletilmiş baskısının önsözünde antolojinin Osmanlı Türkçesinden yapılan şiir çevirilerinden oluştuğunu ve tarihten dünya edebiyatı derslerine kadar kullanıldığını ifade etmiştir (Walter vd. 2006: ix, x).

Najaat Black tarafından yazılan önsözde başta tek bir şiir çevirisi ile başlayan ve zamanla küçük bir koleksiyona ardından da illüstrasyonlar içeren bir antolojiye dönüşen eserin çeviri sürecinden söz edilmektedir. Bir Osmanlı Türkçesi âlimi olmadığı ekleyen Black şiir çevirilerini ekibinin yardımıyla yeniden inşa ettiğini ifade etmiştir (Walter vd. 2006: xiii).

Antoloji, şair adı, biliniyorsa doğum-ölüm tarihi, şiirlerinden örnekler ve çeşitli konular hakkında yazılmış makaleler şeklinde düzenlenmiştir. Nesimî ile başlayan antoloji Yenişehirli Avnî'den seçilen bir gazelle son bulmaktadır. Eserde farklı nazım şekillerinden örnekler yer alırken tüm örneklerin bağlamdan hareketle oluşturulmuş başlıkları antolojinin içindekiler kısmında verilmiştir.

Antolojiyi sadece bir seçki değil aynı zamanda "divan şiiri dünyasını anlama kitabı" haline getiren şey, aralarda yer alan araştırma-inceleme-değerlendirme yazılarıdır. Divan şiirinin portresi, İskender-Hızır ve Âb-ı Hayat üçlemesi, Zâtî'nin Letâifnâmesi, efsanevi kuşlar, sevgilinin gamzesi, Hüsrev, Şîrîn ve Ferhâd, divan şiirinde yer alan ayna mazmunu, Sebk-i Hindî, nazire, Osmanlı şiirinde cinsiyet gibi pek çok konuda örnekler verilerek yazılmış makaleler kitabın tek başına bir antoloji olmadığının en temel göstergesidir.

ANTOLOJİLERDE YER ALAN MAKALELER VE İNCELEME YAZILARI

Çalışmada ele alınan antolojilerin ikisi -*An Anthology of Turkish Literature* ve *Ottoman Lyric Poetry*- birer antoloji olmalarının yanı sıra aynı zamanda inceleme metni olarak da dikkat çekmektedirler. Antolojilerde yer alan araştırma-inceleme yazıları Türk şiirine dair pek çok farklı hususta muhataba bilgi sunmaktadır.

An Anthology of Turkish Literature' da yerli ve yabancı farklı araştırmacların Şiir, roman, öykü ve dil üzerine yazdıkları makale formunda yazılar yer alır. *Ottoman Lyric Poetry'*de, seçilen Şiir örneklerinden sonra o Őiirde geçen mazmunu izah eden veya Şiirleri seçilen Őaire dair bilgiler içeren notlar ve açıklayıcı yazılar yer almaktadır. Sılay, seçkinde yer alan bu yazıları, Türk edebiyatı gelenekleri hakkında tamamlayıcı teorik bilgiler sunan makaleler olarak tanımlamıştır. Walter, antoloji için yazdığı "Ottoman Lyrics: Introductory Essay" başlıklı giriş yazısında Osmanlı'nın aksine Osmanlı Türk Őiirini Türkiye dışında görünmez bulduğunu ifade ederek Batı'nın Osmanlı Őiirinden haberdar olmama sebepleri üzerinde durmuş ve antolojiyi hazırlama amaçlarının Osmanlı Őiirini çok sayıda kişiye tanıtma arzusu olduğunu belirtmiştir (Walter vd. 2006: 3).

Sılay tarafından derlenen antolojide Maniheizm Şiiri, Yunus Emre, Türk roman ve öykülerinin yapısını örneklerle anlatan akademik yazıların yanı sıra Klasik Türk Şiiri ile alakalı yazılar da yer almaktadır. Victoria Holbook *Originality and Ottoman Poetics in the Wildness of the New* (Yeninin Vahşi doğasında Orijinallik ve Osmanlı Şiiri) isimli kapsamlı makalesinde 18. yüzyılda İstanbul'da artık tekrara düşen Şiir tarzının taklidi dışlayan Şeyh Galib'le beraber gelişmesinden ve orijinal bir nitelik kazanmasından, bunun başarılı bir örneği olan *Hüsn ü Aşk'*tan söz etmiştir. *Hüsn ü Aşk'*ın yazımı süreci, mesnevde yer alan karakterlerin tahlili, mesnevinin anlam katmanları, Şeyh Galib-Nâbî atışması, Galib'in Mevlevi mensubiyetinin sanatına kattıkları, "mana" ve "hayal" hususları, yazının içeriğini oluşturmaktadır (Sılay 1996: 183-201). Antolojide yer alan bir başka nitelikli yazı da Walter'ın aynı zamanda kitabının da adı olan *From Poetry's Voice, Society's song: Ottoman Lyric Poetry'*dir. Yazı Osmanlı Şiirinin en bilindik mahsulleri olan gazellerin toplum hayatını ne denli ve nasıl yansıttığı üzerinde durmaktadır. Gazelin konu bağlamını oluşturan eğence meclislerinden, idealize edilmiş bahçe tasvirinden, ehl-i dil, erbâb-ı dil, düştân, yârân gibi katılımcılardan, eğence meclislerinin kurallarından söz ederek gazel nazım Őekli ve onu üreten toplum arasındaki ilişkiyi tanıklarıyla ortaya koymaktadır (Walter vd. 2006: 155-175).

Osmanlı Şiiri Antolojisi olmasının doğal bir sonucu olarak içerdđi inceleme yazılarının da Osmanlı Şiir kültürü üzerine olması bizde *Ottoman Lyric Poetry'*yi daha detaylı inceleme arzusu doğurmuştur. *The Mejlis: Gathering of Desire* yazısında divan Şiirindeki meclisin portresi çizilmiştir. Âb-ı hayât efsanesinin detaylı anlatıldığı *İskender/Alexander, Hızır and the Fountain of Eternal* yazısı ile Hızır-İskender hadisesi anlatılmıştır. 16. yüzyılın önemli Şairlerinden biri olan Zâtî'den bir gazel örneği verildikten sonra *The Pleasantries of Zâtî* yazısı ile Zâtî'nin Letâifnâmesi üzerine bir inceleme yazılmış ve Letâif, Zâtî'nin zekâsını bugün dahi hayatta kalan bir formda topladığı eser olarak yorumlanmıştır (Walter vd. 2006: 57).

The Cosmos and the Earth başlıklı yazı, Osmanlılarda olduğuça yetkin ve çoğu zaman da yenilikçi coğrafyacı ve astronomlar yetişmesine rağmen Őiirsel ve mistik kozmolojinin eski formlarda sabit kaldığını ortaya koymaktadır. Dokuz kubbe ve yedi

kat olarak tasavvur edilen felek; göklerin sultanı Güneş, onun veziri Ay, katip Merkür, müzisyen Venüs, general Mars, yargıç Jüpiter ve hazine Satürn benzetmeleri; yedi iklimi temsil eden yedi gezegen açıklamalarından sonra tüm bu kozmik unsurların Osmanlı şairine sayısız alegori, metafor ve karşılaştırma imkanı sunduğunu belirtmiştir (Walter vd. 2006: 61-62).

Leyla ile Mecnun mesnevisinin kaynağı ve içeriğine Hüsrev, Şirin ve Ferhad hikâyesinin detaylarına dair yazılarla aşk hikâyeleri, mesneviler üzerinde durulmuştur (Walter vd. 2006: 70-72, 78-81).

Ottoman Lyric Poetry, yukarıda saydıklarımıza ek olarak efsanevi kuşlar; anka, simurg, hümâ ve kaknûs; sevgilinin gamzesi, ayna sembolizmi; Klasik Türk şiirinde Nazire geleneği; 18. yüzyıl şiirine damgasını vuran Sebki-Hindî tarzı içerikli yazılarla kültüre yabancı olan okuyucuya sadece bir şiir seçkisi değil aynı zamanda bu şiirin anlam dünyasına, mazmunlarına, üslubuna, şekil özelliklerine ve şiir geleneğine dair açıklayıcı bilgiler sunmaktadır.

İÇERDİKLERİ ŞİİRLER VE BU ŞİİRLERİN ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE

Çalışmaya konu olan antolojilerde yer alan şiirler kadar bu şiirlerin çevirileri de üzerinde durulması gereken hususlardandır. Çünkü Osmanlı şiirinde ahengi sağlayan unsurların başında gelen kafiye ve redifin çeviri sonrası korunması oldukça güçtür. Çeviri, bir dilden başka bir dile aktarma yapılırken kullanılan, belirli yöntemleri bulunan ve uzmanlık gerektiren bir alandır. Dolayısıyla burada irdelenecek olan şey şiir çevirileri ile alakalı araştırmacıların antolojilerinde bize verdikleri bilgilerden hareketle olacaktır. Araştırmacıların şiir çevirisi yaparken tercihleri (anlam çevirisi, ahenk unsurlarını koruma gayesi gibi) ve varsa bu konuya dair yorumları, antolojilere giren ortak şiirlerin çevirileri arasındaki benzerlik ve farklılıklar bu başlık altında irdelenecektir. Çevirileri incelenen şiirlerin matla beyitleri üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

Gibb'in, *A History of Ottoman Poetry*'de eserin antoloji olarak tertip ettiği son cildine aldığı şiirlerin çeviri yöntemine ilişkin söyledikleri mühimdir. Gibb, tercümede mısraların hece sayılarını koruyup kafiye dikkat ederek bir çeviri yapmaya çalıştığını ve böylelikle vurgu ve ritim gibi dış yapıya ait hususiyetleri önemseydiğini belirtmiştir. Fakat bunu yaparken anlamı da göz ardı etmediğini, kelimesi kelimesine tercüme yapmaya çalışarak Osmanlı şiirinin en önemli hususiyeti olan didaktik ve sanatlı dili tercümesine taşımaya, mecaz ve teşbihlerin aktarılmasında azami gayret göstermeye çalıştığını da eklemiştir (Gibb 1999: 25, 300).

Walter'ın *Ottoman Lyric Poetry*'ye yazdığı Giriş'in *The Translations* başlıklı yazısında çeviri yöntemleri ile alakalı okuyucu bilgilendirilmektedir. Çevirinin her zaman görüldüğü gibi daha problematik ve dahi daha kolay olduğunu ifade ederek;

“Problematiktir çünkü çeviri, dilsel bir şeyi bir dilden ve kültürden diğerine taşıyamaz; basittir çünkü çeviri de olsa ortaya çıkan ürün bir şiir hakkında bir şiirdir.” (Walter vd. 2006: 9) yorumunu yapmıştır. Okuyucuların çeviride kaçan ahenk ve ritmin aksine rediften izler bulacağını ve beyit yapısının korunmaya çalışılacağını ifade etmiş ve esasında Osmanlı şiirinin nasıl çevrilmesi gerektiği ya da çevrilebileceği konusunda canlı bir tartışmayı bu antoloji ile sonuçlandıracaklarını umduklarını belirtmiştir (Walter vd. 2006: 11-12).

Walter, sayısız farklı çeviri yapılabileceğini, bunun neyi söylemek istediğimiz ile alakalı olduğunu vurgularken Gibb’in yöntemine değinerek onun tercihinin kafiye, redif gibi biçimsel özelliklere, mazmunlara ve retorığe sadık kalmak olduğunu ifade etmiştir (Walter vd. 2006: 9). Pek çok farklı türden çevirinin yapılmasının gerekliliğine değinen Walter, bilinen ve diğer tüm araştırmacılar tarafından çevirisi yapılması tercih edilen ünlü şiirleri çevirmenin bir faydasının olmadığını vurgulamıştır. Seçkilerinde yer alan farklı nazım şekillerinden örnek şiirleri tercihen İngilizceye çeviri uygunluğuna göre seçtiklerini belirtmiştir. Genel olarak dini, mistik, didaktik, aşk ve sarhoşluk, aşk acısı, aşkın deliliği gibi Osmanlı şiirinin ana temalarına değinmeyi umduklarını kaydetmiştir (Walter vd. 2006:3-23).

Sılay, *An Anthology of Turkish Literature*'ın önsözünde şiir çevirilerine dair okuyucuya bir takım bilgiler vermiştir: Şiir çevirilerinin filolog, teorisyen ve şair çevirmenler gibi farklı kişiler tarafından yapıldığını belirtmiştir. Çevirmenlerin her birinin farklı yaklaşımlara sahip olduğunu ancak bu çeşitliliğin okuyucuya çekici gelebileceğini, bu sebeple buna müdahale etmeden sadece anlamın doğruluğuna ve metinlerin İngilizce akışına dikkat ettiğini kaydetmiştir (Sılay 1996: XX). Osmanlı şiirinin çevirisi ile ilgili Sılay'ın şu ifadesi oldukça önemlidir: “Osmanlı şiirindeki kafiye zenginliği ve ortaçağ şiirselliğini Farsça dışında bir şiire dönüştürmek imkânsız olmasa bile oldukça zordur.” (Sılay 1996: XX).

Mevlüt Ceylan tarafından derlenen *101 Poems by 101 Poets, An Anthology of Turkish Poetry*'de şiir çevirilerine, çeviri yöntemine dair bir bilgi yer almamakta sadece şiir çevirilerinin kimler tarafından yapıldığı bildirilmektedir. Bu sebeple en azından bu esere giren şiirlerin çevirilerine dair yaptığımız yorumlar sadece şiirlerin orijinallerinden bir karşılaştırma ile mümkün olabilmektedir.

Örneğin Ceylan antolojisine Fuzûlî'den:

*Yâ Rab hemîşe lûtfunu kıl reh-nümâ baña
Gösterme ol tarîki ki yetmez saña bana (Fuzûlî Dîvânı, G 3/1)*

matlı meşhur gazeli seçmiştir. Gazele baktığımızda kafiyeli çeviri dikkatimizi çekmektedir:

*Let your grace, my only Lord, forever be my only guide;
Lead me not by any path that leads not to where You abide (Ceylan 1996: 21)*

“Let your grace (lûtfunu kıl), my only Lord (Yâ Rab), forever (hemîşe) be my only guide (reh-nümâ bana); Lead me not (Gösterme), by any path that (ol tariki ki), leads not to where You abide (yetmez sana bana)”. Çeviriyi incelediğimizde antolojide Klasik şiir örneklerinin çevirisini yapan Walsh’un neredeyse kelimesi kelimesine bir çeviri yapmaya özen gösterdiğini söyleyebiliriz. Ceylan’ın seçkisinde dikkat çeken en temel husus şiirlerin şekil özelliklerinin korunmaya çalışılmış olmasıdır. Ceylan, ahengi sağlayan unsurlar yanında mısra ve beyit sayılarına da sadık kalmaya çalışmıştır. Şiir çevirilerinde anlamı muhkem kılabilmek için noktalama işaretlerinden yararlanmıştır.

Sılay ve Walter’ın seçkilerinde Fuzûlî’den dört gazel yer almaktadır. Her iki seçkide de yer alan “olmasın yâ Rab” redifli gazelin matla beyitleri aşağıdaki gibidir:

Benim tek hiç kim zâr ü perişân olmasın yâ Rab
Esîr-i derd-i aşk u dâğ-ı hicrân olmasın yâ Rab (Fuzûlî Dîvânı, G 30/1)

Let none be downcast and afflicted as I am, O God,
The thrall of the pangs of love and the wound of parting, O God (Sılay 1996: 150)

An *Anthology of Turkish Literature*’de çevirisi Bernard Lewis tarafından yapılan gazelin tamamında kafiye/redif, beyit düzeni gibi şiirin dış yapısına ait özelliklerin korunmaya çalışıldığını ve buraya alınan matlada da gördüğümüz üzere -*The thrall of the pangs of love* (Esîr-i derd-i aşk), *the wound of parting* (dâğ-ı hicrân)- Farsça tamlamalarda birebir anlam çevirisi yapıldığına şahit oluruz.

Oh God, don’t let anyone be like me,
crying and disheveled
Oh God, don’t let anyone be an addict of love’s
pain and separation’s blow (Walter vd. 2006: 74)

Ottoman Lyric Poetry’den alınmış yukarıdaki çeviride ise beyit düzenine pek dikkat edilmemiş olduğunu, kelimelerin basitçe karşılıklarının verildiği daha yalın ve tekdüze bir çevirinin yapıldığını görmekteyiz.

Gibb, antolojisine Fuzûlî’den seçtiği sekiz gazel dışında beyitlerinden örnekler, birer muhammes ve rubai, *Leyla vü Mecnun* ve *Beng ü Bâde* mesnevilerinden örnek parçalar ve *Hadikatü’s-Süeda* isimli eserinden de İmam Hüseyin için yazılmış bir mersiye almıştır.

Gibb’in Fuzûlî’den yaptığı seçkide diğer antolojilerle ortak olan tek şiir Sılay’ın antolojisinde çeviri başlığı “Heedless Friend, Ruthless Fate, Restless Time” olan:

Dost bî-pervâ felek bî-rahm devran bî-sükun
Derd çok hem-derd yok düşmen kavî tali zebun (Fuzûlî Dîvânı, G 232/1)

matlalı meşhur gazelidir. Kafiye dikkat ederek vurgu ve ritim gibi dış yapıya ait hususiyetleri önemseyen Gibb'in ve anlamın doğruluğu ve metinlerin İngilizce akışını ön plana koyan Silay'ın eserlerinde aynı gazele yapılmış çevirileri aşığıdaki gibidir:

*Feres are heedless, spheres are ruthless, fortune is inconstant quite;
Woes are many, friends not any, strong the foe, and weak my plight* (Gibb 1904: 92)

*Heedless friend, ruthless fate, restless time,
Endless pain with none to share, mighty foe and feeble stari* (Silay 1996: 150)

İncelediğimiz antolojilerin neredeyse tümünde şiir örnekleri yer alan döneminin Sultânü'ş-Şuarâ'sı Bâkî ve şiiri/şiiirlerine baktığımızda:

*Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahardan
Düşdü çemende berg-i draht itibardan* (Bâkî Dîvânı, G 371/1)

matlalı meşhur gazelinin Gibb, Ceylan ve Silay'ın seçkilerinde yer aldığını görmektediriz. Her ne kadar derleyenlerin antolojilerini derleme sebepleri farklı olsa da şiir tercihlerinin çoğu kez kesişiyor olması şairlerin imza şiirlerine kayıtsız kalamadıklarının en temel göstergelerinden biridir. Söz konusu gazel Mevlüt Ceylan'ın antolojisinde redif ve kafiye oluşturma gayesi ile neredeyse kelimesi kelimesine bir çeviri ile yer alırken;

*Spring has gone and left behind no sign or trace;
Leaves, in falling from their branches, fell from grace.* (Ceylan 1996: 22)

Aynı gazel Kemal Silay'ın derlemesinde anlamca karmaşık, belki de mazmun oluşturmaya gayesi güdülmüş bir çeviri ile karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bahardan (nâm u nişâne) belirti, işaret kalmayışı, baharın artık acı çekiyor oluşu ve şöhretini kaybettiği şeklinde ifadelerle İngilizceye aktarılmıştır:

*The time of spring has suffered
Loss of fame and loss of face
The leaves of trees have fallen
In the meadow far from grace* (Silay 1996: 135)

Gibb, genel itibarıyla anlamı ortaya çıkaran bir çeviri yapmıştır:

*Ah! Ne'er a trace of springtide's olden splendour doth remain;
Fall'n from the treen, the leaves bestrew the mead, their glory vain.* (Gibb 1904: 158).
(Yapraklar ağaçlardan düştüklerinde artık ihtişamları boşunadır ve böylelikle baharın eski ihtişamının izi kalmaz.)

Nef'î'nin:

*Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül
Ehl-i aşkın hâsılı sâhib-mezâkıdır gönül* (Nef'î Dîvânı, G 84/1)

matlı gazeli Ceylan'ın seçkinde tek örnek olarak, Walter vd. tarafından derlenen antolojide ise üç gazel örneğinden biri olarak aşağıdaki çeviriler ile yer almaktadır:

*The heart's both wine-cup and the wine, the roguish tavern-lad as well;
The heart's the total of the lover, as it's there his humours dwell. (Ceylan 1996: 23)*

*The heart is both the cup and the wine, the heart is the alluring saki
The heart is the pleasure-keeper for the people of love (Walter vd. 2006: 112)*

Ceylan'ın seçkinde şiir çevirisini yapan John R. Walsh "*şûh sâkîdir*" ifadesini "*çapkın meyhanecocuğu*" şeklinde çevirirken; Walter'ın seçkinde ifade, "*şûh*" kelimesi "çekici, cazibeli" anlamına gelen "*alluring*" kelimesi ile tercüme edilip "*sâki*" kelimesi terim olarak aynen aktarılmıştır. Çeviri yöntemleri önceden de ifade ettiğimiz gibi başka bir uzmanlık alanı gerektirse de incelediğimiz bu iki örnek için şunu söylemek yerinde olacaktır: Sâkî kelimesi Klasik Türk şiiri anlam dairesi içinde genel olarak "su içiren, kadeh-içki sunan kişi/güzel" anlamı ile kullanılmaktadır. Bunu bir terim veya özel ad gibi aktarmak okuyucunun bunu hali hazırda biliyor olduğunu varsaymak olmalıdır. Walsh'ın meyhanecocuğu tercümesi muhatap eğer bu kültürün imgeler dünyasına uzaksa zihninde bir anlam oluşturacak düzeyde yapılmıştır. Yani bir çeviride anlamı ortaya koyma, bir diğerinde kültüre aşına kılma gayesi vardır denilebilir.

Çevirinin ikinci mısraını incelediğimizde mısraın Walsh tarafından anlam olarak yanlış anlaşıldığını ve bunun çeviriye de yansıdığını görmekteyiz. Walsh "Ehl-i aşkın hâsılı" ifadesini yanlış anlamlandırmış olmalı ki bu ifadeyi "The heart's the total of the lover" şeklinde tercüme etmiştir. "Hasılı" kelimesini "toplam, yekûn" anlamı ile kabul edip "gönül aşıkların toplamıdır" gibi bir anlam ortaya koymuştur. Oysa bu beyitte kelime "neticede, kısacası" anlamı ile kullanılmıştır.

Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi*'nde 17. yüzyılda yaşamış dört büyük şairden biri olarak tanımladığı Nef'î'den daha çok kaside örneği vermeyi tercih etmiştir. Bunu Türk kasesinin tekâmül noktasına Nef'î ile ulaştığına dair ifadesiyle açıklayabiliriz (Gibb 1904: 261). Gibb'in Nef'î'den seçtiği üç gazel ise diğer antolojilerdeki gazellerden farklıdır. Silay ise seçkinde Nef'î'ye yer vermemiştir.

Gibb, bir şiir tarihi oluşturduğundan olsa gerek ki Klasik Türk şiirinde kendilerine yer edinmiş kadın şairlerin çoğuna -Mihri Hatun, Zeyneb Hatun, Hubbi Kadın, Fitnat Hanım, Leyla Hanım ve Şeref Hanım- eserinde yer vermiştir. Silay'ın seçkinde Mihri Hatun ve Fitnat Hanım yer alırken Walter vd. tarafından derlenen antolojide bu iki isme ek olarak bir de Zeyneb Hatun bulunmaktadır.

Mihri Hatun'un, şiirlerine ilham olan İskender Çelebi'yi gördükten sonra yazdığı iddia edilen gazel Gibb, Silay ve Walter'ın seçkilerinde ortakır. Gazelin mahlas beyti aşağıdaki gibidir:

*İrdü çün âb-ı hayâta Mihrî ölmez haşre dek
Gördi çün zulmet şebinde ol ayân İskenderi (Mihrî Hatun Dîvânı, G 189/5)*

Otoman Lyric Poetry'de Klasik şiirin anlam dünyasına ait pek çok inceleme yazısı bulunduğunu daha önce söylemiştik. İskender-Hızır ve Âb-ı Hayat hakkında olan "İskender/Alexander, Hızır and the Fountain of Eternal Life" başlıklı yazı Mihrî Hatun'un bu gazelininden hemen önce yer almaktadır. Yazı, İskender ve karanlıkta bulunan ölümsüzlük suyuna işaret ediyor olması ve böylelikle şiirin mahlas beytindeki anlamı anlaşılır kılması bakımından önemlidir.

Fitnat Hanım'dan seçilen şiirler antolojilerin her birinde farklıdır. Silay ve Walter seçkilerinde, şairin sadece gazelleri yer alırken Gibb seçkisine, kütüphanesine Redhouse'dan aktarılan Fitnat Hanım Divanı'ndan (Gür 2018: 116) gazellere ek bir de müseddes örneği eklemiştir.

Sebk-i Hindî tarzı denince akla gelen Şeyh Gâlib'in Ceylan, Silay ve Walter derlemelerinde ortak olan gazelinin matla beyti aşağıdadır:

*Efendimsin cihânda i'tibârım varsa sendedir
Miyân-ı âşikânda iştihârım varsa sendedir (Şeyh Gâlib Dîvânı, G 65/1)*

Şiirin antolojilerdeki çevirilerine baktığımızda neredeyse tümünde benzer bir çeviri yapılmış olduğunu görmekteyiz. Efendi kelimesi Walter derlemesinde korunmuştur. Gazelin redifi "-im varsa sendendir" araştırmacılar tarafından "is due to you", "it comes from you", "it is because of you" şeklinde aktarılmıştır:

*You are my Lord; what merit may in me reside is due to you.
If I've fame among the Lovers, that beside is due to you. (Ceylan 1996: 25)*

*You are my lord. If I have some credit in the World, it comes from you.
If I have some fame among lovers, it comes from you. (Silay 1996: 237)*

*You are my effendi, if I have any respect in the World, it is because of you
If I am famed at all among the lovers, it is because of you (Walter vd. 2006: 149)*

İÇERDİKLERİ İSİMLERİN DAĞILIMI

İncelenen antolojilerdeki ortak isimlerin dağılımı aşağıdaki gibidir²:

Ottoman Lyric Poetry An Anthology of Turkish Literature 101 Poems by 101 Poets	Fuzûlî, Bâkî, Nedîm ve Şeyh Gâlib
---	-----------------------------------

² Ortak ve farklı isimlerin tespitinde Gibb'in *A History of Ottoman Poetry* isimli eseri değerlendirmeye alınmamıştır. Çünkü eser zaten söz konusu tüm isimleri ve eserlerinden örnekleri içermektedir.

Ottoman Lyric Poetry 101 Poems by 101 Poets	Nef'î.
--	--------

Ottoman Lyric Poetry An Anthology of Turkish Literature	Nesîmî, Şeyhî, Necâtî, Mihrî Hatun, Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Nedîm, Sünbülzâde Vehbî, Fıtnat Hanım, Şeyh Gâlib.
--	--

İncelenen antolojilerdeki farklı isimlerin dağılımı aşağıdaki gibidir:

Ottoman Lyric Poetry	Ahmed-i Dâ'î, Ahmed Paşa, Zeynep Hatun, Revânî, Lâmi'î, Zâtî, Hayretî, Figânî, Fevrî, Hayâlî, Nisâyî, Nev'î, Yahyâ Bey, Rûhî, Şeyhülislâm Yahyâ, Şeyhülislâm Bahâyî, Nâ'ilî, Neşâtî, Koca Râgıb Paşa, Râsîh Bey, Esrâr Dede, Ebderunlu Vâsîf, İzzet Molla, Yenişehirli Avnî.
-----------------------------	--

An Anthology of Turkish Literature	Ahmedî, Sultan Muhammed the Conqueror (Fatih Sultan Mehmed), Sultan Cem, Âhî, Âşık Çelebi, Meâlî, Süleyman the Magnificent (Kanuni Sultan Süleyman), Sun'ullâh Gaybî, Evliyâ Çelebi, Enderûnî Fâzıl, Ziyâ Paşa.
---	---

SONUÇ

Tarihteki ilk örnekleri milattan önceki dönemlere dayanan antolojiler günümüze kadar varlıklarını devam ettirmiştir. Türk edebiyatı dairesi içinde Klasik döneme tekabül eden devrede mecmua olarak anılan bu tür eserler edebiyat, tarih, müzik gibi pek çok farklı daldan örnekler içermekte ve kaynak görevi görmektedir. Klasik devrede derlenen bildiğimiz ilk mecmua 15. yüzyıla dayanan ve nazire şiiirlerden oluşan bir eserken 19. yüzyıldan sonra bu tür yerini antolojiye bırakarak daha çok birer seçki olarak varlığını devam ettirmiştir. 600 yıllık varlık süresi olan Klasik Türk Edebiyatı devresinde onlarca şair ve sanatkâr yetişmiş ve binlerce eser meydana getirilmiştir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde, kütüphanelerinde bulunan yazma eserler, bölümlerde okutulan Osmanlı edebiyatı ve tarihi dersleri bu edebiyatın yayılım alanını çok iyi açıklamaktadır. Gibb'in İngilizce yazdığı ve daha sonra dilimize Ali Çavuşoğlu tarafından kazandırılan *Osmanlı Şiir Tarihi*, bizi bu çalışmaya yönelten ilk kaynak olmuştur. Klasik şiir örneklerini İngilizce'ye çeviren Gibb'in amacı bu şiiri okunur yapmak, anlaşılır kılmak olmalıdır. Buradan hareketle yaptığımız

araştırmalarda İngilizce derlenmiş kimi bütünüyle Türk Şiiri kimi de yalnızca Osmanlı Şiiri örneklerini içeren farklı antolojilere ulaştıktık. Gerek Őahsi seğıimleri olsun, gerekse üniversitelerde kaynak olarak kullanma gayesi ile olsun seğıilen isimlerin, örneklerin bir noktada büyük ortaklıklar sergilediğini gördük. Bu çalışma ile vardığımız sonuçlar şu şekildedir:

Klasik dönemde mecmua derleme sebebi, örnek seğıimleri, hitap edilen çevre gibi hususlar her neyse 19. yüzyıl sonrasında derlenen antolojilerde de durum paralellik göstermiştir.

Gibb'in eserini derleme amacı bir Şiir tarihi olduğundan eserin antoloji bölümü diğer eserlerle aynı amaca hizmet etmiyor olabilir fakat seğıilen Şair/sanatkâr ve önekleri bakımından karşılaştırma imkânı sunduğundan oldukça kıymetlidir.

Antolojilere giren örneklerin seğıiminde antoloji derleyicilerinin tasarrufları değişkenlik göstermektedir. Mevlüt Ceylan eserine örnek seğıerken tamamen Őahsi bir seğıim yaptığını ifade etmiş, Silay amacının öğrencilerine Türk edebiyatının farklı dönemlerine ait pek çok örneği sunmak olduğunu belirtmiştir. Walter vd. Klasik Türk Őiirini Batı'da görünür, okunur yapma ve bu Şiiri tanıtma arzusunda olduklarını aktarmışlardır.

Çalışmada ortaya çıkan bir başka husus da incelenen eserlerin bir kısmının birer antoloji olmalarının yanı sıra derleyenlerinin ve çeşitli araştırmacıların Türk Şiiri ve kültürü üzerine kimi zaman kişisel olsa da çoğunlukla akademik yorumlarını aktardıkları birer inceleme kitapları olmalarıdır. *An Anthology of Turkish Literature*'da yer alan yazılar daha eleştirel ve bütünsel bir bakış açısıyla yazılmışken *Ottoman Lyric Poetry*'deki yazıların daha çok açıklayıcı ve örnekleyci yazılar olduğu tespit edilmiştir.

Antolojilerde yer alan Şiirlerin çevirilerinden anladığımız Walter, Black ve Kalpaklı'nın Şiir tercümelerinde özel isimlere, terimlere ve kimi mazmunlara sadık kaldığı, onları İngilizceye aktarma gayreti göstermedikleri yönündedir. Örneğin saki, efendi, mihrab, ankâ... Silay'ın çevirilerde önceliği ise anlamı ve İngilizce yapıyı korumak yönünde olmuştur.

Gibb'in çeviride tercihi kafiye ve redif gibi biçimsel özelliklere, mazmunlara ve retoriğe sadık kalmakken Walter vd. antolojilerinde araştırmacıların çoğunun çevirmeyi tercih ettikleri Őiirlerden başka, farklı ve İngilizceye çevirme uygunluğuna sahip Şiirleri tercih etmişlerdir.

Tüm antolojilerde isimleri ve Şiir örnekleri yer alan Şairler Fuzûlî, Bâkî, Nedîm ve Şeyh Gâlib'tir.

Ottoman Lyric Poetry, 101 Poems by 101 Poets ve Gibb'in *A History of Ottoman Poetry*'si (antoloji olarak derlenen son cildi) tümüyle birer Şiir seğıkisi iken *An Anthology of Turkish Literature* manzum ve mensur örnekler içeren karma bir seğıkidir.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin (2018), *Nefî Divanı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [Erişim Tarihi:24.03.2021].
- AKYÜZ, Kenan (1990), *Fuzûlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.
- ARSLAN, Mehmet (2018), *Mihri Hâtun Divanı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208575/mihri-hatun-divani.html> [Erişim Tarihi:28.03.2021].
- CEYLAN, Mevlüt (1996), *101 Poems By 101 Poets - An Anthology of Turkish Poetry*, İstanbul: Metropolitan Municipality of İstanbul Head of the Department for Cultural Affairs No:24.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1900), *A History of Ottoman Poetry Volume I*, London.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1902), *A History of Ottoman Poetry Volume II* (edited by Edward G. Browne, M.A., M.B.), London.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1904), *A History of Ottoman Poetry Volume III* (edited by Edward G. Browne, M.A., M.B.), London.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1905), *A History of Ottoman Poetry Volume IV* (edited by Edward G. Browne, M.A., M.B.), London.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1907), *A History of Ottoman Poetry Volume V* (edited by Edward G. Browne, M.A., M.B.), London.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1909), *A History of Ottoman Poetry Volume VI Containing the Turkish Originals* (edited by Edward G. Browne, M.A., M.B.), London.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1999), *Osmanlı Şiir Tarihi I-II* (çev. Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜR, N (2018), "J.W.Redhouse ve E.J.W.Gibb'in Entelektüel Paylaşımları ve Osmanlı Kültürünü Anlama Çabaları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Güz (29)*, s.103-124.
- KÜÇÜK, Sabahattin (2019), *Bâkî Divanı*, Ankara: TDK Yayınları.
- MENGİ, Mine (2000), "Yüzyıllık Bir Batı Kaynağı: Gibb'in Osmanlı Şiir Tarihi", *Journal of Turkish Studies Ağâh sırri Levend Özel Sayısı vol 24*, s.209-227.
- OKÇU, Naci, *Şeyh Gâlib Divanı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78404/seyh-galib-divani.html> [Erişim Tarihi: 28.03.2021].
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2001), *Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- SILAY, Kemal (1996), *An Anthology of Turkish Literature*, Indiana: Indiana University Turkish Studies&Turkish Ministry of Culture Joint Series XV.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri Web Sayfası, <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 28.03.2021].
- WALTER G.Andrews, Najaat Black ve Mehmet Kalpaklı (2006), *Ottoman Lyric Poetry*, Seattle: University of Washington Press.